

DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2025-01/205-217>

УДК (UDC) 94 : 329-027.542-044.247 (411 : (4 : 410)) "197/199"

THE EVOLUTION OF THE SCOTTISH NATIONAL PARTY'S POSITION ON BRITAIN'S EUROPEAN INTEGRATION (1970S–1990S)

Vadym Dehtiarov*

Abstract

The study explores the evolution of the Scottish National Party's (SNP) position on Britain's European integration in the 1970s–1990s. It substantiates the interconnection between Scotland's national aspirations for autonomy and the transformation of the SNP's stance on European integration.

The aim of the article is to analyze the evolution of the Scottish National Party's position on Britain's European integration during the 1970s–1990s.

Methodological framework. The research objectives were achieved through a combination of general scientific and specialized historical methods. The study employs analysis, synthesis, induction, deduction, and generalization, as well as comparative-historical, narrative, chronological, and systemic methods.

Scientific novelty. The article offers a comprehensive analysis of the transformation of the SNP's European policy in the 1970s–1990s, taking into account intra-party debates and the broader foreign policy context. The research clarifies the role of the European integration issue in shaping the party's political strategy, providing deeper insights into the foundations of modern Scottish Euro-optimism.

Conclusions. The analysis of the SNP's evolving position on European integration in the 1970s–1990s reveals a complex and multidimensional transformation of the party's political orientations. Initially, the SNP's skepticism towards Britain's membership in the European Economic Community (EEC) stemmed not so much from a rejection of European integration itself, but rather from concerns that it could hinder the party's strategic goal – Scottish independence. Given the centralized nature of EEC integration mechanisms and their perception as an extension of British policy, SNP members saw Britain's membership in the Community as an additional factor reinforcing Scotland's dependence and limiting its sovereign aspirations.

However, over time, as the political and economic context changed, the SNP's position underwent significant shifts. The recognition of the potential benefits of European integration, particularly in terms of economic opportunities and political prospects for Scotland within the European Union, contributed to a reassessment of the party's strategy. By the late 1980s, the party had begun to move away from strict Euroscepticism in favor of a more pragmatic approach. By the 1990s, the SNP had firmly adopted a pro-European stance, viewing the EU not as an obstacle, but as a potential platform for advancing Scotland's national project.

Keywords: Scottish National Party, European integration, United Kingdom, Euroscepticism, Euro-optimism, devolution, Scottish independence

* PhD student of the Department of History of Ukraine, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Sumy, Ukraine. E-mail: vadymdehtiarov42@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3829-3236>

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЗИЦІЇ ШОТЛАНДСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРТІЇ ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ (1970–1990–ТІ РР.)**Вадим Дегтярьов*****Анотація**

Статтю присвячено дослідженню еволюції позиції Шотландської національної партії щодо європейської інтеграції Великої Британії у 1970–1990-х рр. Обґрунтовується взаємозв'язок національних прагнень до автономії Шотландії та трансформації ставлення ШНП до євроінтеграції. **Метою** статті є дослідження еволюції позиції Шотландської національної партії щодо європейської інтеграції Великої Британії у 1970–1990-х рр.

Методологічна основа дослідження. Поставлені завдання розв'язувалися шляхом поєднання загальнонаукових та спеціально-історичних методів. У ході дослідження використовувалися методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, а також порівняльно-історичний, нарративний, хронологічний, системний методи.

Наукова новизна статті полягає в комплексному аналізі трансформації європейської політики ШНП у 1970–1990-х рр. з урахуванням внутрішньопартійних дискусій та зовнішньополітичного контексту. Дослідження уточнює роль євроінтеграційного питання у формуванні політичної стратегії партії, що дозволяє глибше зрозуміти передумови сучасного шотландського еврооптимізму.

Висновки. Аналіз еволюції позиції Шотландської національної партії щодо європейської інтеграції у 1970–1990-х рр. дозволяє простежити складний і багатовимірний процес трансформації політичних орієнтирів партії. Спочатку скептичне ставлення ШНП до членства Великої Британії в Європейському економічному співтоваристві було зумовлене не стільки негативним сприйняттям самої ідеї європейської інтеграції, скільки побоюваннями, що цей процес ускладнить досягнення стратегічної мети партії – незалежності Шотландії. З огляду на централізований характер інтеграційних механізмів ЄС та їхнє сприйняття як продовження британської політики, члени ШНП вбачали в членстві країни у Співтоваристві додатковий чинник, що посилює залежність Шотландії й обмежує її суверенні прагнення.

Однак із часом і зі зміною політичної та економічної ситуації позиція ШНП зазнала суттєвих змін. Усвідомлення потенційних переваг європейської інтеграції, особливо в контексті економічних можливостей і політичних перспектив Шотландії в межах Європейського Союзу, сприяло переосмисленню партійної стратегії. Уже наприкінці 1980-х рр. спостерігається відхід від жорсткого євроскептицизму на користь більш прагматичного підходу, а в 1990-х рр. ШНП остаточно займає проєвропейську позицію, розглядаючи ЄС не як перешкоду, а як потенційну платформу для реалізації шотландського національного проєкту.

Ключові слова: Шотландська національна партія, європейська інтеграція, Велика Британія, євроскептицизм, еврооптимізм, деволуція, незалежність Шотландії

Цитування: Дегтярьов, В. (2025). Еволюція позиції Шотландської національної партії щодо європейської інтеграції Великої Британії (1970–1990–ті рр.). *Консенсус*, 1, 205–217.
<https://doi.org/10.31110/consensus/2025-01/205-217>

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/156>

* аспірант кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Суми, Україна. E-mail: vadyndehtiarov42@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3829-3236>

Постановка проблеми. Євроскептицизм та еврооптимізм, ставлення до європейської інтеграції загалом, упродовж другої половини 20 ст. відігравали визначальну роль у формуванні політичного ландшафту Великої Британії. Дискусії щодо членства країни в Європейській економічній спільноті (ЄЕС) та подальшої участі в європейському інтеграційному процесі стали не лише предметом внутрішньополітичних суперечок, а й важливим чинником трансформації національної ідентичності окремих регіонів. У цьому контексті особливий інтерес становить Шотландія, політичні й суспільні настрої якої не завжди співпадали із загальнобританськими тенденціями. Одним із ключових виразників шотландських національних інтересів на етапі вступу країни до ЄЕС була Шотландська національна партія (ШНП) – сила, що сьогодні домінує у політичному житті регіону. Варто відмітити, що питання європейської інтеграції у політичній платформі Шотландської національної партії у період 1970–1990-х рр. зазнало суттєвих змін. Тому вважаємо доцільним продемонструвати еволюції позиції саме цієї організації щодо європейської інтеграції Сполученого Королівства у зазначений період.

Актуальність цієї теми зумовлена не лише історичною значущістю євроінтеграційних процесів другої половини 20 ст., а й їхнім впливом на сучасну політичну динаміку. Брекзит, який відродив питання майбутнього Шотландії у складі Великої Британії та її потенційного повернення до Європейського Союзу, надає нових контекстів для розгляду історичних витоків сучасного шотландського еврооптимізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження історії європейської інтеграції Великої Британії та позиції Шотландської національної партії щодо цього процесу стали важливим напрямком у вивченні політичної історії регіону Шотландія. Упродовж останніх десятиліть науковці займаються дослідженням трансформації політики та ідеології ШНП у контексті євроінтеграційних процесів, особливо з огляду на зміну політичних обставин у Великій Британії та ЄС. Враховуючи широкий спектр досліджень, що торкаються цієї теми, необхідно зупинитись на основних працях, які формують сучасне розуміння еволюції європейської політики ШНП.

Серед основоположних праць з історії ШНП варто відмітити роботи авторства шотландського дослідника П. Лінча, чий наукові розвідки¹ дають змогу детально ознайомитися з історією партії, показують вплив європейської інтеграції на національні складові Сполученого королівства.

Серед праць, які допомагають глибше зрозуміти причини євроскептицизму ШНП у 1970-ті рр. виділяємо роботи Д. Гоуланда, А. Тернера, А. Райта², та

¹ Lynch P. *Minority nationalism and European integration*. Cardiff: University of Wales Press, 1996. 228 p.; Lynch P. *SNP: The History of the Scottish National Party*. Cardiff: Welsh Academic Press, 2013. 307 p.

² Gowland D., Turner A., Wright A. *Britain and European Integration since 1945: on the Sidelines*. New York: Routledge, 2010. 301 p.

П. Дарданеллі³. В обох дослідженнях автори наголошують на тому, що у національних меншин Сполученого Королівства були підстави побоюватися, що європейська інтеграція не лише не сприятиме розширенню автономії Шотландії, а й, навпаки, може посилити її політичну залежність.

Окремо варто відзначити дослідження, що звертаються до соціально-економічних аспектів впливу євроінтеграції на політичні рухи. Так, дослідник Дж. Томлінсон⁴ аналізує, як процеси деіндустріалізації та політика Тетчеризму змінили політичну ситуацію у Великій Британії, що, у свою чергу, стало однією з причин трансформації європейського вектора політичних сил національних меншин.

Дослідження К. Глен⁵ присвячене вивченню регіоналізму у Європейському Союзі, зокрема впливу на політичні процеси в Шотландії, де європейська інтеграція стала важливим фактором у формуванні національної політики.

Японський дослідник європейської історії Т. Фукуда у своїй праці⁶ аналізує трансформацію європейської політики ШНП від євроскептичної до проєвропейської. Він зосереджується на впливі партійної еліти та політичного контексту, що визначали ці зміни.

Отже, попри наявність досліджень, дотичних до нашої проблеми, констатуємо недостатність вивчення проблеми еволюції позиції Шотландської національної партії щодо європейської інтеграції Великої Британії у 1970–1990 рр.

Метою статті є дослідження еволюції позиції Шотландської національної партії щодо європейської інтеграції Великої Британії у 1970–1990–х рр.

Виклад основного матеріалу. Шотландська національна партія, заснована у 1934 р., виникла як об'єднання кількох дрібніших рухів, які прагнули досягти автономії, а згодом – і незалежності для Шотландії. Спочатку партія не мала широкої підтримки й залишалася на периферії політичного життя країни, намагаючись привернути увагу на тлі домінування лейбористів і консерваторів. Перші десятиліття її існування були важкими, адже ідея незалежності виглядала малоімовірною в післявоєнний період, коли основні зусилля влади концентрувалися на збереженні єдності Сполученого Королівства. Проте в 1960–ті рр. ШНП почала привертати більшу увагу, виступаючи за децентралізацію влади та підтримку ідеї шотландської ідентичності. Це відбувалося на тлі зростаючих націоналістичних тенденцій у Європі та посилення почуття культурної та економічної відокремленості Шотландії⁷.

³ Dardanelli P. Ideology and rationality: the Europeanisation of the Scottish National Party. *Austrian Journal of Political Science*. 2003. V. 32. P. 271–284.

⁴ Tomlinson J. Deindustrialisation and 'Thatcherism': moral economy and unintended consequences. *Contemporary British History*. 2021. V. 35, № 4. P. 620–642.

⁵ Glen C. Regionalism in the European Union: The Case of Scotland. *Contemporary European Studies*. 2008. № 2. P. 59–70.

⁶ Fukuda T. Scottish National Movement and the European Integration: The SNP's Experience. *EU Studies in Japan*. 2002. № 22. P. 185–205.

⁷ Lynch P. *SNP: The History of the Scottish National Party*. Cardiff: Welsh Academic Press, 2013. 307 p.

Переломним етапом у розвитку ШНП стали 1970-ті рр., коли відбулося закріплення партії як впливової сили в політичному житті Шотландії. Найбільш знаковим для партії став 1974 р., коли на виборах до парламенту Великої Британії вона здобула 11 мандатів і отримала підтримку понад третини виборців у Шотландії⁸. Цей успіх значною мірою відображав загальне невдоволення економічною ситуацією, викликаною енергетичною кризою та занепадом традиційних промислових секторів. ШНП вдало скористалася відкриттям значних покладів нафти біля шотландських берегів і розпочала кампанію «Це шотландська нафта», підкреслюючи несправедливість розподілу доходів від видобутку природних ресурсів у Північному морі⁹.

Таким чином, період вступу Сполученого Королівства до ЄЕС у першій половині 1970-х рр. збігся з активізацією вимог щодо конституційних змін у державі, що було особливо виражено в її національних регіонах – Шотландії, Уельсі та Північній Ірландії. У цьому контексті позиція ШНП щодо європейської інтеграції не завжди визначалася лише її ставленням до ЄЕС, а й опозицією до центральної влади в Лондоні. Хоча партія інколи демонструвала різкий скептицизм щодо ЄЕС, така позиція була зумовлена передусім побоюваннями, що участь у інтеграційних процесах може ускладнити досягнення стратегічної мети – здобуття незалежності Шотландії¹⁰.

Так, на думку дослідника П. Дарданеллі¹¹, європейські інтеграційні процеси сприймалися ШНП як продовження політики Великої Британії, оскільки характеризувалися централізацією та нехтуванням інтересами периферійних регіонів. У цьому контексті членство в ЄЕС розглядалося як додаткова перепона на шляху до набуття національного суверенітету. Централізаційні процеси в межах європейської інтеграції вбачалися навіть більш загрозливими для Шотландії, ніж аналогічні тенденції у складі Великої Британії. Тому вихід зі складу останньої без розриву з ЄЕС не гарантував досягнення справжньої незалежності. Відтак, у 1970-х рр., на думку П. Дарданеллі політика ШНП була спрямована на реалізацію подвійного відокремлення – як від Сполученого Королівства, так і від Європейської економічної спільноти.

Дослідник Д. Гоуланд зазначає¹², що для політичних сил Шотландії та інших національних регіонів Сполученого Королівства вступ до ЄЕС означав перехід у нову, невизначену політичну реальність. Це викликало занепокоєння через ризик посилення централізації влади, оскільки процес ухвалення рішень віддалявся не

⁸ Cracknell R., Uberoi E., Burton M. UK Election Statistics: 1918-2023: A century of elections. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7529/>

⁹ Lynch P. SNP: The History of the Scottish National Party. Cardiff : Welsh Academic Press, 2013. P. 134-135

¹⁰ Lynch P. Minority nationalism and European integration. Cardiff : University of Wales Press, 1996. P. 185-186.

¹¹ Dardanelli P. Ideology and rationality: the Europeanisation of the Scottish National Party. *Austrian Journal of Political Science*. 2003. V. 32. P. 276.

¹² Gowland D., Turner A., Wright A. Britain and European Integration since 1945: on the Sidelines. New York: Routledge, 2010. P. 131.

лише географічно, а й політично. Якщо раніше представники цих регіонів мали безпосередній вплив на державну політику через інститут державного секретаря – члена уряду Великої Британії, який відстоював їхні інтереси на національному рівні, – то після вступу країни до ЄЕС частина суверенних повноважень передавалася до Брюсселя. Це означало, що рішення у ключових сферах, які потрапляли в компетенцію європейських інституцій, ухвалюватимуться без прямої участі представників національних регіонів. Таким чином, ШНП та інші політичні сили, що відстоювали права національних меншин, мали підстави побоюватися, що європейська інтеграція не лише не сприятиме розширенню автономії Шотландії, а й, навпаки, може посилити її політичну залежність.

Крім політичних факторів, існували також економічні підстави для скептичного ставлення шотландських політичних сил до євроінтеграції. Уже в 1967 р. Конгрес шотландських профспілок висловив рішучий протест проти вступу до ЄЕС, вказуючи на загрозу ослаблення торгівлі з країнами Співдружності націй¹³. Однак були й інші, більш конкретні аспекти, що посилювали негативне ставлення до європейської інтеграції. Напередодні вступу Великої Британії до ЄЕС, шість держав-членів уже узгодили нову спільну політику щодо рибальства, що поставило британський уряд перед доконаним фактом. У той час як прем'єр-міністр Е. Хіт та його уряд не вважали питання рибальства критично важливим, для Шотландії ця галузь була ключовою складовою її економіки. Рибальство відіграло вирішальну роль в економічному розвитку країни, тому обмеження в цій сфері через вступ до ЄЕС викликало серйозні занепокоєння¹⁴. Варто зазначити, що ідентичне питання обмеження риболовної промисловості стало однією з причин, чому на референдумі 1972 р. Норвегія вирішила не вступати до ЄЕС¹⁵.

У міру того, як вступ Великої Британії до ЄЕС ставав дедалі ймовірнішим, значущість європейського питання в шотландській політиці зростала. Більше того, на тлі зростаючих антиєвропейських настроїв у Шотландії Консервативна¹⁶ та правляча Лейбористська¹⁷ партії офіційно оголосили про підтримку членства Великої Британії в ЄЕС. За цих обставин не дивно, що керівництво ШНП вирішило, що зможе розширити свій вплив, зайнявши антиєвропейську позицію. Фактично, ще в 1970 р. лідер партії В. Вольф говорив про наміри зробити питання членства в ЄЕС предметом розбіжностей з іншими політичними силами й активно просувати ШНП як «єдину партію, що виступає проти ЄЕС»¹⁸.

¹³ Ibid. P. 132.

¹⁴ Ibid. P. 133.

¹⁵ Нечаюк І.О. «Євроскептицизм» у процесі європейської інтеграції (друга половина XX – початок XXI ст.). Київ, 2013. С. 94.

¹⁶ Yes to Europe: The Conservative Guide for the 1975 Referendum Campaign. URL: <https://sur.li/ojqwau>

¹⁷ Wilson H. Britain's new deal in Europe. "Her Majesty's Government have decided to recommend to the British people to vote for staying in the Community". URL: <https://sur.li/ckpkbc>

¹⁸ Fukuda T. Scottish National Movement and the European Integration: The SNP's Experience. *EU Studies in Japan*. 2002. № 22. P. 192

Референдум 1975 р. щодо подальшого членства в ЄЕС створив ідеальні умови для реалізації такої стратегії. Офіційною позицією ШНП була відмова від участі у виборах на тій підставі, що якщо Шотландія і буде в ЄЕС, то вона повинна відокремитися від решти Великої Британії і знову подати заявку на членство на своїх власних умовах¹⁹. За цим рішенням стояли впевненість керівництва ШНП у тому, що в Англії більшість виступить за збереження членства, а в Шотландії – проти, і, як наслідок, бажання підкреслити відмінності між Шотландією та Англією і надати імпульс націоналістичному руху. Результати референдуму продемонстрували опозиційність шотландських національних сил: 58,4% голосів «за» у Шотландії на противагу середньому по Великій Британії 67,2%²⁰. Однак результати голосування пішли всупереч побажанням лідерів ШНП: більшість в Англії та Шотландії висловилися за те, щоб залишитися у складі ЄЕС. Причиною поразки стала жорстка критика «сепаратизму» з боку Лейбористської та Консервативної партій²¹.

Незважаючи на значне зростання популярності, ШНП не вдалося реалізувати свої цілі на даному етапі. Питання децентралізації Сполученого Королівства обговорювалося до кінця 1970-х рр., але на референдумі 1979 р. за створення шотландського парламенту проголосувала недостатня кількість громадян, щоб виконати умови центральної влади²². У тому ж 1979 р. ШНП розгромно програла вибори до парламенту, що спровокувало розкол у партії щодо вектору подальшої політики²³.

Зрештою конфлікт завершився на користь фракції «градуалістів», і ШНП на своїй конференції²⁴ 1982 р. визначила себе як «помірковану ліву» партію і взяла на себе зобов'язання щодо поліпшення соціальної та економічної політики. Їхні противники, крило «фундаменталістів» дотримувалися позиції, згідно якої класові питання не слід привносити в націоналістичний рух. Відносне зниження впливу останніх призвело до пом'якшення критичного погляду партії на федералістські елементи, притаманні процесу європейської інтеграції. На конференції також обґрунтовувалася точка зору, згідно з якою шотландська політика щодо Європи має розглядатися як частина соціально-економічної політики, спрямованої на розвиток шотландської економіки та поліпшення життя населення регіону.

Ще одним фактором, який сприяв зміщенню європейського вектору політики партії, став конфлікт на міжпартійному рівні між шотландськими національними

¹⁹ Lynch P. SNP: The History of the Scottish National Party... P. 196.

²⁰ Cracknell R., Uberoi E., Burton M. UK Election Statistics: 1918–2023: A century of elections. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7529/>

²¹ Fukuda T. Scottish National Movement and the European Integration... P. 192

²² Dewdney R. Results of Devolution Referendums (1979 & 1997). URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP97-113/RP97-113.pdf>

²³ Baldi G. Politics without society: explaining the rise of the Scottish National Party. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9561324/>

²⁴ The 79 Group: From Black Sheep to Leadership of the Scottish National Party. URL: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/70240>

силами та урядом М. Тетчер. Головним завданням для М. Тетчер на початковому етапі її правління було подолання «британської хвороби» 1970-х рр., і тому вона виступала за принципи вільного ринку, проводила дерегуляцію, переглядала податкову систему і боролася з місцевим самоврядуванням. Тягар цих реформ особливо тяжко ліг на Шотландію – країну, яка завжди сильно залежала від державного сектору як в економічній, так і в соціальній сферах. У результаті в Шотландії виникло невдоволення політикою центральної влади, і зросли очікування, що Європа посяде місце британського уряду в підтримці соціального та економічного розвитку Шотландії²⁵.

Ще один чинник – зовнішній, – зміни, що відбулися в процесі самої європейської інтеграції. По-перше, починаючи з 1980-х рр. підкреслюється важливість «регіонального виміру» євронтеграції. Із середини 1970-х до початку 1980-х рр. європейська регіональна політика розширилася якісно та кількісно, і були встановлені формальні та неформальні канали між Брюсселем і різними регіонами держав-членів. Ці процеси також вітали в Шотландії, і вони надали можливість ШНП переглянути своє власне бачення європейської інтеграції²⁶. По-друге, у 1979 р. відбувся перехід до прямих виборів до Європейського парламенту (ЄП), що надавав ШНП можливість бути безпосередньо представленою на рівні ЄЕС²⁷. Завдяки обранню представниці ШНП В. Юінг до ЄП, було встановлено прямий зв'язок між партією та європейською спільнотою. На думку дослідника Т. Фукуда²⁸, саме євродепутатка В. Юінг (1979–1999 – роки перебування в ЄП) зіграла вирішальну роль у становленні ШНП на проєвропейський шлях. Його позицію з питання впливу В. Юінг на європейську політику ШНП можна резюмувати в трьох пунктах:

1. Символічний вплив. В. Юінг, яка була одним із лідерів фундаменталістського крила партії пройшла шлях від антиєвропейських поглядів до проєвропейської позиції, що сприяло зниженню внутрішньопартійного опору європейській інтеграції. Зміна її поглядів створила умови для раціональної дискусії про роль ЄЕС у розвитку Шотландії.

2. Практичний вплив через роботу в Європарламенті. Діяльність В. Юінг у Європейському парламенті, особливо в галузі регіональної політики, продемонструвала, що ЄС може бути важливим інструментом для соціального та економічного розвитку Шотландії. Її зусилля призвели до отримання Шотландією грантів і статусу цільового регіону ЄЕС.

3. Політичний вплив у контексті протистояння з центральною владою. В умовах посилення тетчеризму В. Юінг сприяла поширенню в ШНП ідеї про те, що Брюссель є

²⁵ Tomlinson J. Deindustrialisation and 'Thatcherism'... P. 633.

²⁶ Glen C. Regionalism in the European Union: The Case of Scotland. *Contemporary European Studies*. 2008. № 2. P. 59-70.

²⁷ Decision of the representatives of the Member States meeting in the council relating to the Act concerning the election of the representatives of the Assembly by direct universal suffrage. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41076Do787>

²⁸ Fukuda T. Scottish National Movement and the European Integration... P. 194-195.

більш прихильним союзником Шотландії, ніж Лондон. Її знаменита фраза «Давайте використаємо ЄС, щоб обійти Вестмінстер!» відобразила новий підхід партії до європейської інтеграції²⁹.

Таким чином, Шотландська національна партія у першій половині 1980-х рр. почала проводити більш проєвропейську політику. Як уже було відмічено, цей поворот був зумовлений соціально-економічними вигодами, які могла принести Європа, але проблема розбіжності між уявленнями ШНП про європейську інтеграцію та реальним процесом інтеграції залишилася невирішеною. Таким чином, навіть після переходу до проєвропейської політики, всередині партії тривав опір з боку фундаменталістів, які вважали, що курс на Європу суперечить ключовій меті ШНП – незалежності Шотландії.

У цій ситуації заступник голови ШНП з політичних питань Дж. Сілларс запропонував концепцію «незалежності в Європі», яка 1988 р. була офіційно прийнята партією. Згідно з цією концепцією, після здобуття незалежності Шотландія повинна була залишитися частиною Європейського співтовариства як його повноправний член. Дж. Сілларс визнавав, що дана політика мала як переваги, так і певні недоліки³⁰.

Серед основних переваг він виокремлював три ключові аспекти. По-перше, Шотландія змогла б зберегти свої політичні, економічні та соціальні зв'язки з іншими державами-членами ЄС як на етапі здобуття незалежності, так і після її досягнення. По-друге, ця політика надавала б Шотландії можливість брати участь у процесі ухвалення рішень у ЄЕС, що стало важливим у контексті зростаючого впливу Європейської економічної спільноти на європейську політику загалом. По-третє, наявність попередніх двох факторів, а саме підтримка членів ЄЕС та участь у прийнятті рішень на загальноєвропейському рівні, дозволила б ШНП позбутися звинувачень у «сепаратизмі», які тривалий час залишалися одним з її основних політичних ярликів. На думку Дж. Сілларса, політика «незалежності в Європі» не лише допомогла б зняти соціальні страхи щодо незалежності Шотландії, а й сприяла б підвищенню довіри до ШНП, що могло значно збільшити її популярність серед населення.

Варто сказати, що Дж. Сілларс мав власне уявлення про європейську інтеграцію, відмінне від традиційного погляду ШНП. На його думку, процес інтеграції вимагав компромісу і здатності ставити інтереси інших вище за власні, що передбачало значний рівень федералізму. Відповідно, якщо незалежна Шотландія хотіла брати участь в інтеграційних процесах, їй і ШНП фактично довелося б визнати федералістський характер Європи³¹. Тому, на думку Дж. Сілларса, основний недолік і складність реалізації політики «незалежності в Європі» полягали в необхідності усунути розрив між уявленням членів ШНП про європейську інтеграцію

²⁹ Ibid. P. 196.

³⁰ Paterson L. A diverse Assembly. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1998. P. 196–198

³¹ Fukuda T. Scottish National Movement and the European Integration... P. 198.

та реальним процесом інтеграції, що існував з моменту початку її європейської політики. ШНП від самого початку розглядала євроінтеграцію як процес, заснований на принципах конфедерації, ігноруючи властиві йому федералістські елементи. Цей самообман зберігався навіть після переходу партії від євроскептичної позиції до проєвропейської. Важливо сказати, що врешті нова концепція була прийнята не в повному обсязі як її запропонував Дж. Сіларс. Початковий намір кардинально переглянути концепцію суверенітету і прийняти федеративні елементи європейської інтеграції поступово відійшов на другий план і, зрештою, не був включений до проєкту резолюції³².

Тим не менш, як показує практика, концепція «незалежності в Європі» стала поворотним моментом у шотландській політиці. ШНП прагматично розіграла цю карту на парламентських виборах, збільшивши електоральну підтримку майже вдвічі (14% у 1987 р. проти 21,5% у 1992 р.³³). Проєвропейська позиція ШНП сприяла включенню до політичного порядку денного європейського елемента, який став важливим аргументом на користь боротьби за політичну суб'єктність.

У 1990-ті рр. відбувається остаточна трансформація ставлення ШНП до європейської інтеграції. Важливим чинником цього стало підписання Маастрихтського договору 1992 р., який розширив повноваження Брюсселя і сприяв зміцненню регіонального виміру європейської політики³⁴. Проголошений на Маастрихтському саміті принцип субсидіарності утвердив концепцію, згідно з якою прийняття рішень в ЄС має бути в максимально можливій мірі наближене до громадян. У цьому контексті ШНП підтвердила свою позицію щодо членства в ЄС, зробивши інтеграцію ключовим елементом своєї стратегії досягнення незалежності. Це знайшло відображення у передвиборчому маніфесті 1992 р. «Незалежність у Європі – зробимо це зараз»³⁵. У ньому ШНП відстоювала ідею, що незалежна Шотландія має стати повноправним членом Європейського Союзу, минаючи перехідний період. Партія наголошувала, що ЄС надає малим націям, таким як Шотландія, нові можливості для самоврядування в межах єдиної Європи.

Подальші кроки з реалізації регіонального підходу в європейській політиці відбулися у 1994 р. зі створенням Комітету регіонів – консультативного органу ЄС, що мав представляти інтереси регіональної і місцевої влади у процесі ухвалення рішень. Це дало надію, що регіональні актори зможуть не лише висловлювати свої позиції, а й реально впливати на європейську політику. Проте на практиці Комітет регіонів виявився радше дорадчим органом, подібним до соціально-економічного комітету

³² Scottish Government Yearbook 1990. URL: <https://surl.li/ocawdf>

³³ Cracknell R., Uberoi E., Burton M. UK Election Statistics: 1918–2023: A century of elections. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7520/>

³⁴ Treaty on European Union (Maastricht, 7 February 1992). URL: https://www.cvce.eu/obj/treaty_on_european_union_maastricht_7_february_1992-en-2c2f2b85-14bb-4488-9ded-13f3cdo4deo5.html

³⁵ Independence in Europe. Make it happen Now. URL: https://manifesto-project.wzb.eu//down/originals/51902_1992.pdf

ЄС, і не мав реальних механізмів впливу на ухвалення рішень. Попри це його створення стало важливим символічним кроком: етнорегіональні партії, зокрема ШНП, розширили офіційне представництво в європейському політичному процесі³⁶.

У другій половині 1990-х р. питання шотландської автономії набуло нової політичної актуальності. Протягом 1980-х – 1990-х рр. вимоги про проведення повторного референдуму лише посилювалися, оскільки при владі перебувала Консервативна партія, яка була послідовним противником деволюції (процес передачі частини повноважень місцевим органам). У відповідь на зростаючу підтримку ідеї розширення автономії Лейбористська партія зробила ідею відновлення шотландського парламенту одним із ключових пунктів своєї передвиборчої програми³⁷.

Напередодні парламентських виборів 1997 р. Шотландська національна партія представила власне стратегічне бачення ролі незалежної Шотландії в Європейському Союзі. У передвиборчому маніфесті³⁸ партія наголошувала, що лише повноправне членство в європейських інституціях дозволить країні ефективно захищати власні інтереси на міжнародній арені, на відміну від обмежених можливостей, які пропонувала лейбористська модель деволюції. ШНП підкреслювала, що незалежна Шотландія матиме рівні права з іншими державами-членами, зокрема право голосу в Раді ЄС та Раді міністрів, що забезпечить безпосередню участь у процесі ухвалення ключових рішень. Особливу увагу приділено перегляду спільної риболовної та аграрної політики, що було критично важливим для економіки країни. Окрім цього, ШНП підтримує посилення ролі Європейського парламенту, розширення демократичних механізмів у ЄС і реформування системи представництва, що передбачало б збільшення кількості шотландських депутатів. Важливим елементом програми було й те, що незалежна Шотландія отримала б власного єврокомісара та брала б участь у головуванні в ЄС, що, на думку партії, принесло б країні значні політичні та економічні вигоди.

Перемога лейбористів на чолі з Т. Блером на загальних виборах у травні 1997 р. відкрила шлях до реалізації конституційних змін³⁹. Уже 11 вересня того ж року у Шотландії відбувся референдум, на якому понад 60% виборців висловилися за створення власного парламенту⁴⁰. Це рішення стало важливим кроком у процесі децентралізації влади у Великій Британії та створило нові можливості для формування самостійної політики Шотландії.

Перші вибори до законодавчого органу пройшли 6 травня 1999 р., а вже 1 липня

³⁶ European Committee of the Regions. URL: <https://cor.europa.eu/en>

³⁷ New Labour because Britain deserves better. URL: https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_dataset/

³⁸ Yes we can win the best for Scotland. The SNP General election Manifesto. URL: https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_dataset/

³⁹ Cracknell R., Uberoi E., Burton M. UK Election Statistics: 1918–2023: A century of elections. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7529/>

⁴⁰ Dewdney R. Results of Devolution Referendums (1979 & 1997)...

того ж року влада була передана від Вестмінстера новоствореному відновленому парламенту⁴¹. Відновлення парламенту змінило політичний ландшафт Шотландії, що мало важливе значення і для ШНП. Партія розглядала цей інститут не лише як засіб розширення самоврядування, а й як платформу для подальшого утвердження шотландської державності в європейському контексті.

Висновки. Таким чином, аналіз еволюції позиції Шотландської національної партії щодо європейської інтеграції у 1970–1990-х рр. дозволяє простежити складний і багатовимірний процес трансформації політичних орієнтирів партії. Спочатку скептичне ставлення ШНП до членства Великої Британії в Європейській економічній спільноті було зумовлене не стільки негативним сприйняттям самої ідеї європейської інтеграції, скільки побоюваннями, що цей процес ускладнить досягнення стратегічної мети партії – незалежності Шотландії. З огляду на централізований характер інтеграційних механізмів ЄЕС та їхнє сприйняття як продовження британської політики, члени ШНП вбачали в членстві країни у Співтоваристві додатковий чинник, що посилює залежність Шотландії й обмежує її суверенні прагнення.

Однак із часом і зі зміною політичної та економічної ситуації позиція ШНП зазнала суттєвих змін. Усвідомлення потенційних переваг європейської інтеграції, особливо в контексті економічних можливостей і політичних перспектив Шотландії в межах Європейського Союзу, сприяло переосмисленню партійної стратегії. Уже наприкінці 1980-х рр. спостерігається відхід від жорсткого євроскептицизму на користь більш прагматичного підходу, а в 1990-х рр. ШНП остаточно займає проєвропейську позицію, розглядаючи ЄС не як перешкоду, а як потенційну платформу для реалізації шотландського національного проєкту.

REFERENCES

- Baldi, G. Politics without society: Explaining the rise of the Scottish National Party. Retrieved from <https://surl.gd/zjstrs> [in English].
- Cracknell, R., Uberoi, E. & Burton, M. (2023). UK election statistics: 1918–2023: A century of elections. Retrieved from <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7529/> [in English].
- Dardanelli, P. (2003). Ideology and rationality: The Europeanisation of the Scottish National Party. *Austrian Journal of Political Science*, 32, 271–284. [in English].
- Decision of the representatives of the Member States meeting in the council relating to the Act concerning the election of the representatives of the Assembly by direct universal suffrage. (1976). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41976D0787> [in English].
- Dewdney, R. (1997). Results of devolution referendums (1979 & 1997). Retrieved from <https://surl.li/exvka> [in English].
- European Committee of the Regions. Retrieved from <https://cor.europa.eu/en> [in English].

⁴¹ Scottish Parliament elections: 6 May 1999. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/RP99-50/>

- Fukuda, T. (2002). Scottish national movement and the European integration: The SNP's experience. *EU Studies in Japan*, 22, 185-205. [in English].
- Glen, C. (2008). Regionalism in the European Union: The case of Scotland. *Contemporary European Studies*, 2, 59-70. [in English].
- Gowland, D., Turner, A. & Wright, A. (2010). Britain and European integration since 1945: On the sidelines. New York: Routledge [in English].
- Insight: Crucial lessons from the 1975 Europe referendum. Retrieved from <https://surl.li/ckdyaa> [in English].
- Lynch, P. (1996). Minority nationalism and European integration. Cardiff: University of Wales Press. [in English].
- Lynch, P. (2013). SNP: The history of the Scottish National Party. Cardiff: Welsh Academic Press. [in English].
- Nechaiuk, I.O. (2013). 'Yevroskeptysyzm' u protsesi yevropeiskoi intehratsii (druha pol. XX – pochatok XXI st.) ['Eurosepticism' in the process of European integration (second half of the 20th – early 21st century)]. Kyiv [in Ukrainian].
- New Labour because Britain deserves better. Retrieved from <https://surl.gd/kjcswb> [in English].
- Scottish Parliament elections: 6 May 1999. Retrieved from <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/RP99-50/> [in English].
- The 79 Group: From black sheep to leadership of the Scottish National Party. Retrieved from <https://www.duo.uio.no/handle/10852/70240> [in English].
- Tomlinson, J. (2021). Deindustrialisation and 'Thatcherism': Moral economy and unintended consequences. *Contemporary British History*, 35 (4), 620-642 [in English].
- Treaty on European Union (Maastricht, 7 February 1992). Retrieved from https://www.cvce.eu/obj/treaty_on_european_union_maastricht_7_february_1992-en-2c2f2b85-14bb-4488-9ded-13f3cdo4deo5.html [in English].
- Wilson, H. (1975). Britain's new deal in Europe: "Her Majesty's Government have decided to recommend to the British people to vote for staying in the Community". Retrieved from <https://surl.li/ckpkbc> [in English].
- Yes to Europe: The Conservative guide for the 1975 referendum campaign. Retrieved from <https://surl.gd/tqkfiH> [in English].
- Yes we can win the best for Scotland: The SNP general election manifesto. Retrieved from https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_dataset/ [in English].
- Independence in Europe. Make it happen now. (1992). Retrieved from https://manifesto-project.wzb.eu/down/originals/51902_1992.pdf [in English].